

Konvensjon om rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse og tvangslovgivningen

Guri Hestflått Gabrielsen og Miriam Kveen
Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)

Hva vil vi snakke om:

- Hva skal vi med FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne **CRPD** ?
- Generelle prinsipper i CRPD om **autonomi og selvbestemmelse** og betydning for utvikling av tjenestene
- **Utfordringer** i norsk lov og praksis: tvang i helse- og omsorg
- **Anbefalinger** for bedre å etterleve CRPD og styrke menneskerettighetene i lov og praksis

CRPD: Hva er formålet og hvem er vernet?

- Full og **likeverdig** rett for personer med funksjonsnedsettelse til **alle** menneskerettigheter
- Mennesker med funksjonsnedsettelse er **blant annet** mennesker med langvarig fysisk, mental **intellektuell**, sensorisk funksjonsnedsettelse

CRPD i norsk rett – rettslig og praktisk betydning ?

- CRPD i norsk rett – rettslig forpliktende.
- Hva betyr CRPDs prinsipp om selvbestemmelse?
- Hvordan henger prinsippene om selvbestemmelse og ikke-diskriminering sammen?
- Hva betyr disse prinsippene for prinsippet om effektiv deltakelse i samfunnet?

CRPD – prinsippet om selvbestemmelse styrkes

→ **Artikkel 3 a)** Respekt for individuell selvstendighet med rett til å treffe egne valg

→ **Artikkel 12 Likhet for loven:**
12.2 Lik rett til rettslig handleevne på alle livets områder
12.3 Statens plikt til å gi tilgang til støtte for å utøve rettslig handleevne

→ **Artikkel 14 Rett til frihet og personlig sikkerhet**

14 b) ikke berøves frihet ulovlig eller vilkårlig... «nedsatt funksjonsevne skal ikke i noe tilfelle rettferdiggjøre frihetsberøvelse»

→ **Artikkel 25 Helse**

25 d) «like god behandling»...skal skje på grunnlag av fritt og informert samtykke»

Norges tolkningserklæringer til CRPD

→ Til Artiklene 14 og 25

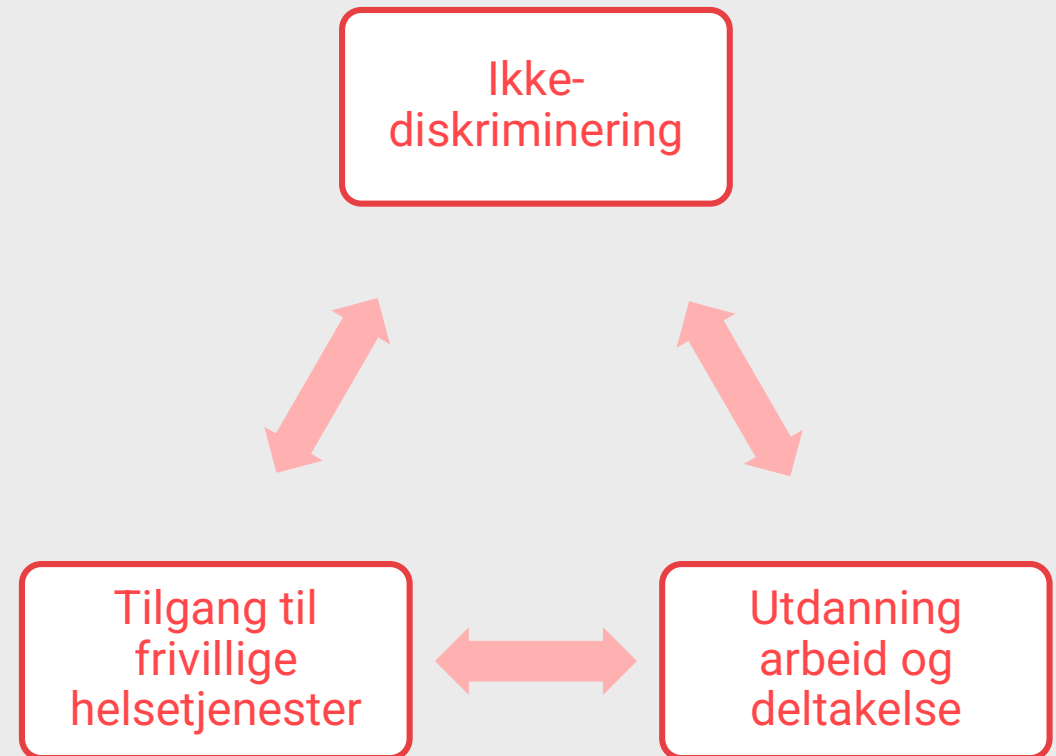
"Norway recognises that all persons with disabilities enjoy the right to liberty and security of person, and a right to respect for physical and mental integrity **on an equal basis with others**. Furthermore, Norway declares its understanding that the convention **allows** for compulsory care or treatment of persons, including measures to treat mental illnesses, when circumstances render treatment of this kind **necessary** as a **last resort** and the treatment is subject to **legal safeguards**."

Om diskriminering og bruk av diagnoser som vilkår

- Kort om NOU 2019: 14 og Ekspertutvalget CRPD (2024)
- Lovgivningsreformer i tråd med CRPD?

Prinsipper i CRPD

- Ikke-diskriminering
- Rett til autonomi og til å ta egne valg (Selvbestemmelse)
- Fullgod og effektiv deltakelse og inkludering i samfunnet
- Tvang stor risiko: stigma, traumer, svekket mestring og forsterket utenforskap

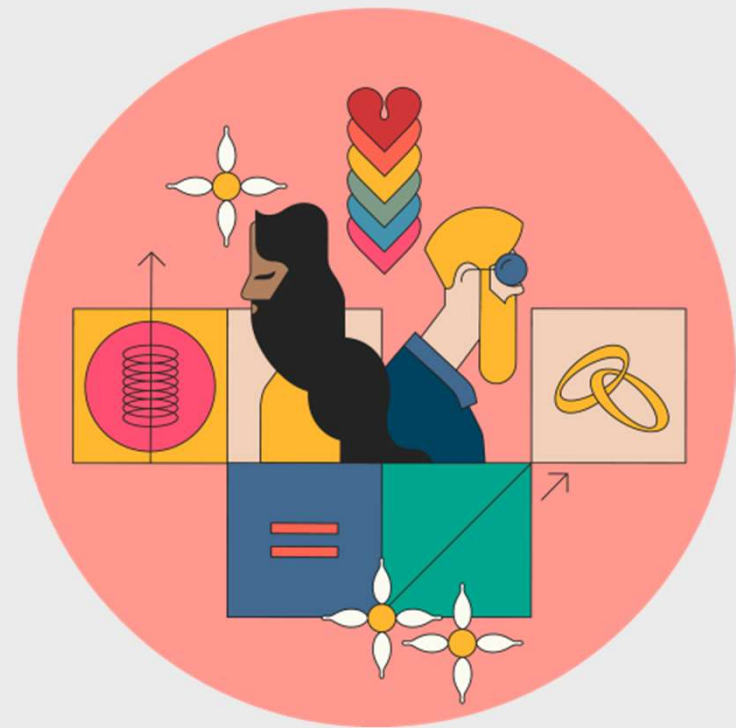
Norsk rett og forvaltningspraksis

Nasjonal tvangslovgiving

Helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9

Hovedfunn fra gjennomgang av forvaltningspraksis

1

Systemet for overprøving av vedtak og stedlige tilsyn innebærer ikke en effektiv kontroll med kommunens vedtak og praksis

2

Personer med tvangsvedtak får ofte ikke oppfylt sine rettigheter etter forvaltningsloven på lik linje med andre

3

Personenes rett til medvirkning og selvbestemmelse ivaretas ikke på en tilfredsstillende måte gjennom sakskjeden

Hovedutfordringer

Diagnose som vilkår for tvang

Forebyggende tiltak

Rettsikkerhetsmekanismer

Anbefalinger - lovgivning

- Inkorporere CRPD i norsk rett
- Alternativer til diagnose som inngangsvilkår for bruk av tvang i helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9
- Utarbeide en beslutningsstøttemodell som omfatter rett til støtte til å kunne ivareta sine rettigheter i helse- og omsorgstjenesten
- Klargjøre rekkevidden av vilkåret i § 9-5 om at andre løsninger enn bruk av tvang eller makt skal være prøvd
- Styrke kontrollen med tvangsvedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9.

Kan det bli for mye selvbestemmelse?

Anbefalinger praksis

